

Sbírka soudních rozhodnutí

STANOVISKO GENERÁLNÍHO ADVOKÁTA
PRIITA PIKAMÄEA
přednesené dne 22. června 2023¹

Věc C-321/22

**ZL,
KU,
KM
proti
Provident Polska S. A.**

[žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná okresním soudem pro Varšavu-Śródmieście ve Varšavě (Sąd Rejonowy dla Warszawy – Śródmieście w Warszawie, Polsko)]

„Řízení o předběžné otázce – Ochrana spotřebitele – Zneužívající ujednání ve spotřebitelských smlouvách – Spotřebitelské úvěry – Směrnice 93/13/EHS – Články 6 a 7 – Žaloba na určení – Právní zájem na podání žaloby – Důsledky zneužívající povahy smluvního ujednání – Právo na vrácení – Zásada efektivity“

1. Projednávaná věc dává Soudnímu dvoru příležitost, aby doplnil svou judikaturu o vztahu mezi požadavkem účinné soudní ochrany spotřebitelů podle směrnice 93/13/EHS² a procesní autonomií členských států, na jejímž základě je na členských státech, aby vymezily podmínky, v jejichž rámci se konstatuje zneužívající povaha ujednání obsaženého ve smlouvě a zhmotňují se konkrétní právní účinky tohoto konstatování.

2. Dotčenou podmínkou je podmínka právního zájmu na podání žaloby, jehož existence je vyžadována v případě žalob na určení neúčinnosti zneužívajících smluvních ujednání.

Právní rámec

Unijní právo

3. Podle čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 platí, že:

„Členské státy stanoví, že zneužívající ujednání použitá ve smlouvě uzavřené prodávajícím nebo poskytovatelem se spotřebitelem nejsou podle jejich vnitrostátních právních předpisů pro

¹ – Původní jazyk: francouzština.

² – Směrnice Rady ze dne 5. dubna 1993 o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách (Úř. věst., 1993, L 95, s. 29; Zvl. vyd. 15/02, s. 169; oprava Úř. věst., 2016, L 303, s. 26 a oprava Úř. věst., 2023, L 17, s. 100).

spotřebitele závazná a že smlouva zůstává pro strany závaznou za stejných podmínek, může-li nadále existovat bez dotyčných zneužívajících ujednání.“

4. Článek 7 odst. 1 této směrnice stanoví, že:

„Členské státy zajistí, aby v zájmu spotřebitelů a soutěžitelů byly k dispozici odpovídající a účinné prostředky zabraňující dalšímu používání zneužívajících ujednání ve smlouvách, které uzavírají prodávající nebo poskytovatelé se spotřebiteli.“

Polské právo

5. Článek 189 zákona – občanského soudního řádu (ustawa – Kodeks postępowania cywilnego) ze dne 17. listopadu 1964 (Dz. U. z roku 1964, č. 4), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský soudní řád“), stanoví, že:

„Žalobce může požádat, aby soud určil existenci nebo neexistenci právního vztahu nebo práva, má-li právní zájem na podání žaloby.“

6. Podle čl. 316 odst. 1 tohoto řádu platí, že:

„Po skončení jednání vydá soud rozsudek, přičemž vychází ze stavu, který existuje v okamžiku skončení jednání; vydání rozsudku, kterým se ukládá povinnost k zaplacení pohledávky, nebrání zejména okolnost, že se pohledávka stala v průběhu řízení vymahatelnou.“

Skutkový základ sporu v původním řízení a předběžné otázky

7. Společnost Provident Polska S.A. nebo společnost IPF Polska sp. z o.o., jejíž právní nástupkyní se společnost Provident Polska stala, uzavřela smlouvy o spotřebitelském úvěru se ZL, KU a KM. Posledně jmenované se samostatně obrátily na okresní soud pro Varšavu-Śródmieście ve Varšavě (Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie, Polsko), který je předkládajícím soudem, s návrhy vztahujícími se ke smlouvám, které je zavazují vůči společnosti Provident Polska, ze dne 15. dubna, 17. května a 14. září 2021.

8. V poslední fázi svých písemností u předkládajícího soudu se každá v podstatě domáhá určení, že se vůči ní nelze dovolávat ujednání ve smlouvě uzavřené se společností Provident Polska o nákladech na půjčku bez úroků, a to pro jejich zneužívající povahu, z důvodu zjevně nadhodnocené a nepřiměřené povahy těchto poplatků a provizí. Ty jsou nepřiměřené ve vztahu k půjčené částce a fakticky představují hlavní zdroj příjmů zapůjčitele³.

9. Společnost Provident Polska v žalobní odpovědi navrhuje, aby byly vydlužitelkami podané žaloby zamítnuty, a proti každé z nich podává vzájemnou žalobu, jejímž předmětem je, aby jim byla uložena povinnost zaplatit jí částky odpovídající části poplatků a provizí splatných na základě smlouvy o půjčce, které zůstaly nezaplaceny. Žalobkyně v původním řízení rovněž navrhuje, aby byla tato vzájemná žaloba zamítnuta.

³ – Návrh KU se týká i částky 240 polských zlotých (PLN) (okolo 50,40 eura) zaplacené na účet vydlužitele v souladu s jeho pokyny uvedenými v žádosti o půjčku.

10. Předkládající soud si zaprvé klade otázku, zda čl. 3 odst. 1 směrnice 93/13 musí být vykládán v tom smyslu, že ujednání stanovící poplatky nebo provize splatné prodávajícímu nebo poskytovateli lze prohlásit za zneužívající pouze z toho důvodu, že tyto poplatky nebo provize jsou zjevně nadměrné oproti plnění prodávajícího nebo poskytovatele.

11. Předkládající soud se zadruhé zabývá otázkou slučitelnosti článku 189 a čl. 316 odst. 1 občanského soudního řádu, jak je vykládá Nejvyšší soud (Sąd Najwyższy, Polsko), s čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13 a zásadou efektivity.

12. Podle článku 189 polského občanského soudního řádu může žalobce požádat soud, aby určil existenci nebo neexistenci právního vztahu nebo práva, má-li právní zájem na podání žaloby. Jelikož tento posledně uvedený pojem není právně definován, vyložil jej podle předkládacího rozhodnutí Nejvyšší soud (Sąd Najwyższy) ve smyslu hmotněprávní podmínky žaloby na určení, přičemž úspěch této žaloby je podmíněn prokázáním právního zájmu žalobce na podání žaloby, který musí v souladu s čl. 316 odst. 1 občanského soudního řádu existovat ke dni skončení jednání.

13. Podle předkládajícího soudu musí být právní zájem na podání žaloby chápán jako objektivní potřeba chránit právní sféru žalobce, jehož práva byla nebo mohou být porušena nebo jejíž existence či obsah jsou nejisté. Posouzení takového zájmu s sebou podle něj nese, aby soud, jemuž byla žaloba předložena, zhodnotil dopad rozsudku na určení na právní postavení tohoto účastníka řízení, tj. možnost existující spor pravomocně ukončit nebo zabránit, aby takový spor vyvstal v budoucnu. Právní zájem na podání žaloby naopak neexistuje, nejsou-li žalobcova práva ani porušena ani ohrožena nebo mohou-li být lépe ochráněna žalobou většího rozsahu, jako je žaloba na plnění.

14. Tato druhá situace odpovídá situaci žalobkyň v původním řízení. Předkládající soud zdůrazňuje, že každá z žalobkyň již část částek splatných z titulu sporných provizí a nákladů uhradila, přičemž zbývající části se věřitelská organizace domáhá v rámci vzájemné žaloby podané v každém z těchto řízení. Předkládající soud uvádí, že v takové situaci mohou o vrácení již uhrazených poplatků a provizí žalobkyně žádat prostřednictvím žaloby s širším rozsahem, než je žaloba na určení, a to žalobou na vrácení bezdůvodného plnění, což musí vést k zamítnutí uvedené žaloby pro nedostatek právního zájmu na podání žaloby, a to bez ohledu na konstatování zneužívající povahy sporných smluvních ujednání.

15. Předkládající soud mimoto uvádí, že posouzení existence právního zájmu spotřebitelů na podání žaloby ve velmi podobných věcech vedlo k rozdílným výsledkům, což může ohrozit naplnění cílů směrnice 93/13, a sice že i v situaci, kdy je zneužívající povaha ujednání smlouvy uzavřené s prodávajícím nebo poskytovatelem zjevná, může spotřebitel s podáním žaloby na určení neplatnosti dotčených smluvních ujednání nebo neúčinnosti uvedených ustanovení váhat z obavy, že soud bude mít za to, že nemá právní zájem na podání žaloby a žalobu pouze z tohoto důvodu zamítne, přičemž mu uloží náhradu nákladů řízení.

16. Zatřetí a konečně si předkládající soud klade otázku, zda zrušení smluv uzavřených s ZL a s KU z důvodu zneužívající povahy ujednání o platebních podmínkách, které obsahují, brání „naléhavé důvody“, zejména zásada proporcionality nebo zásada právní jistoty.

17. V této souvislosti se okresní soud pro Varšavu-Śródmieście ve Varšavě (Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie) rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžné otázky:

- „1. Musí být čl. 3 odst. 1 směrnice 93/13 vykládán v tom smyslu, že umožňuje, aby bylo ujednání, které prodávajícímu nebo poskytovateli přiznává poplatek nebo provizi ve výši, která je oproti službě, kterou nabízí, zjevně nadhodnocena, kvalifikováno jako zneužívající?
2. Musí být čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13 a zásada efektivity vykládány v tom smyslu, že brání ustanovením vnitrostátního práva či soudnímu výkladu vnitrostátních ustanovení, podle nichž se k podání žaloby spotřebitele proti prodávajícímu nebo poskytovateli na určení neplatnosti nebo neúčinnosti smlouvy nebo její části obsahující zneužívající ujednání vyžaduje právní zájem spotřebitele na podání žaloby?
3. Musí být čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 a zásady efektivity, proporcionality a právní jistoty vykládány v tom smyslu, že umožňují, aby bylo konstatováno, že smlouva o půjčce, jejíž jediné smluvní ujednání upravující způsob splácení půjčky bylo uznáno za zneužívající, nemůže být po odstranění tohoto zneužívajícího ujednání ze smlouvy nadále plněna, a je tudíž neplatná?“

Řízení před Soudním dvorem

18. Písemná vyjádření předložily polská vláda a Evropská komise. Dne 7. března 2023 poskytla tato vláda písemnou odpověď na otázky Soudního dvora. Na jednání konaném dne 30. března 2023 přednesly žalovaná v původním řízení, polská vláda a Komise ústní vyjádření.

Analýza

19. V souladu se žádostí Soudního dvora se bude toto stanovisko týkat pouze druhé předběžné otázky, kterou se předkládající soud v podstatě táže, zda čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13 vykládaný ve světle zásady efektivity brání vnitrostátní právní úpravě, jak je vykládána judikaturou, která k tomu, aby bylo vyhověno spotřebitelově žalobě na určení neúčinnosti zneužívajících smluvních ujednání, vyžaduje, aby spotřebitel prokázal právní zájem na podání žaloby, přičemž takový zájem chybí, má-li dotčená osoba k dispozici jinou žalobu, která lépe chrání její práva, a to zejména žalobu na plnění.

K působnosti předběžné otázky

20. Je podle všeho nezbytné upřesnit působnost této otázky, a to s vědomím, že v rámci postupu spolupráce mezi vnitrostátními soudy a Soudním dvorem zavedeného článkem 267 SFEU přísluší Soudnímu dvoru poskytnout vnitrostátnímu soudu užitečnou odpověď, která mu umožní rozhodnout spor, jenž mu byl předložen⁴.

⁴ – Rozsudek ze dne 18. prosince 2014, Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453, bod 37).

21. Jak bylo uvedeno, v původním řízení proti sobě stojí spotřebitelé, kteří na počátku podali žalobu za účelem určení neúčinnosti některých zneužívajících smluvních ujednání o poplatcích a provizích, a věřitelská organizace⁵, která navrhla tuto žalobu zamítnout a podala vzájemné žaloby, jejichž předmětem je dosáhnout toho, aby bylo žalobkyním uloženo zaplatit jí částky odpovídající části těchto poplatků a provizí, které jsou splatné podle smlouvy o půjčce a zůstaly neuhrazeny. Ze žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce plyne, že předkládající soud se za těchto okolností potýká s dvojí procesní situací.

22. Pokud jde o částky, které již spotřebitelé zaplatili jako poplatky a provize stanovené ve smlouvě o půjčce, předkládající soud uvádí, že žalobkyně mají k dispozici „jiné procesní prostředky“, které chrání jejich práva více než zahájené žaloby na určení, a to žaloby na vrácení bezdůvodného plnění opírající se o články 405 a 410 polského občanského zákoníku, a že tedy bude nucen „žaloby v původním řízení“ zamítnout pouze z důvodu nedostatku právního zájmu na podání žaloby, i když smlouvy uzavřené těmito účastníky obsahují zneužívající ujednání⁶.

23. Pokud jde naopak o částky, které si prostřednictvím vzájemných žalob nárokuje zapůjčitel, je v žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce zmíněno, že žalobci žalovaní v rámci vzájemných žalob „se mohou dovolávat zneužívající povahy smluvních ujednání v rámci vzájemných žalob a rozsudek předkládajícího soudu v tomto ohledu vyřeší spor mezi účastníky řízení“⁷. Za posledního stavu jejich písemností je nesporné, že se tito účastníci řízení proti vzájemným žalobám postavili, když navrhli jejich zamítnutí.

24. Podle všeho tedy platí, že v rámci řízení zahájeného spotřebiteli by měl předkládající soud žaloby na určení dotčených osob zamítnout pro nedostatek právního zájmu na podání žaloby a současně rozhodnout o vzájemné žalobě věřitelské organizace. Z hlediska takové situace má předkládající soud pochybnosti o slučitelnost vnitrostátní soudní praxe s ohledem na požadavek právního zájmu na podání žaloby s čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13 vykládaným ve světle zásady efektivity⁸.

K minimální harmonizaci směrnice 93/13

25. Úvodem je třeba připomenout, že podle čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 platí, že členské státy stanoví, že zneužívající ujednání použitá ve smlouvě uzavřené prodávajícím nebo poskytovatelem se spotřebitelem nejsou podle jejich vnitrostátních právních předpisů pro spotřebitele závazná a smlouva zůstává pro strany závaznou za stejných podmínek, může-li nadále existovat bez dotyčných zneužívajících ujednání. Kromě toho z čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13 ve spojení s bodem 24 odůvodnění této směrnice plyne, že členské státy musí zajistit, aby měly soudy a správní orgány k dispozici přiměřené a účinné prostředky, aby zabránily dalšímu používání zneužívajících ujednání ve smlouvách, které uzavírají prodávající nebo poskytovatelé se

⁵ – Podle údajů polské vlády jsou práva a povinnosti plynoucí ze směrnice 93/13 naplňovány především prostřednictvím dvou druhů žalob, které se řídí občanským soudním řádem, a to žaloby na určení práva nebo právního vztahu (tj. konstatování zneužívající povahy ujednání) nebo žaloby na plnění (tj. směřující k vrácení plnění, která prodávající nebo poskytovatel získal neoprávněně na základě ujednání, která soud, u něhož byla podána žaloba na plnění, prohlásil za zneužívající).

⁶ – Bod 150 předkládacího rozhodnutí.

⁷ – Bod 149 předkládacího rozhodnutí.

⁸ – Bod 149 předkládacího rozhodnutí neobsahuje žádný náznak, který by odůvodňoval domněnku, že předkládající soud hodlá určit, že žalobci nemají právní zájem na podání žaloby, aby dosáhli vydání rozsudku na určení z důvodu, že poskytovatel proti nim podal vzájemné žaloby, a zamítnout proto jak návrhy spotřebitelů, tak vzájemné žaloby tohoto poskytovatele. Mimo výslovné zmínky o budoucím zamítnutí pouze „žalob v původním řízení“ z žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce plyne, že určení nedostatku právního zájmu na podání žaloby, stanoveného v článku 189 občanského soudního řádu, má důsledky pouze ve vztahu k žalobě na určení, v projednávaném případě její zamítnutí.

spotřebiteli. V tomto ohledu Soudní dvůr připomněl povahu a význam veřejného zájmu, na němž spočívá ochrana spotřebitelů, kteří se ve vztahu k prodávajícímu či poskytovateli nacházejí v nerovném postavení⁹.

26. I když Soudní dvůr již v několika ohledech a s přihlédnutím k požadavkům vyplývajícím z čl. 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13 upřesnil způsob, jakým má vnitrostátní soud zajistit ochranu práv, která spotřebitelům vyplývají z této směrnice, nic to nemění na tom, že unijní právo v zásadě neharmonizuje řízení použitelná při přezkumu údajně zneužívající povahy smluvního ujednání, a tato řízení tudíž spadají do působnosti vnitrostátních právních řádů členských států. Posledně uvedeným přísluší, aby na základě zásady procesní autonomie vymezily způsoby, v jejichž rámci se určuje zneužívající povaha ujednání obsaženého ve smlouvě a zhmotňují se konkrétní právní účinky tohoto určení. Tyto způsoby ochrany však nesmí být méně příznivé než ty, jimiž se řídí obdobné situace vnitrostátní povahy (zásada rovnocennosti), ani nesmí být upraveny tak, aby v praxi znemožňovaly nebo nadměrně ztěžovaly výkon práv přiznaných unijním právním řádem (zásada efektivity)¹⁰.

27. Z toho plyne, že podmínka související se zájmem spotřebitele na podání žaloby na určení neúčinnosti zneužívajících smluvních ujednání spadá do procesní autonomie členských států, s výhradou dodržení zásad rovnocennosti a efektivity. Stejně tomu je se systémem rozdělení nákladů takového řízení u vnitrostátních soudů, což je otázka vznesená předkládajícím soudem a neoddělitelně spojená s otázkou právního zájmu na podání žaloby, u něhož má konstatování neexistence podle informací tohoto soudu za následek zamítnutí výše uvedené žaloby a následné uložení povinnosti k náhradě nákladů řízení spotřebiteli, který je žalobcem¹¹.

28. Pokud jde o zásadu efektivity, která je jako jediná předmětem otázek předkládajícího soudu, je třeba připomenout, že podle ustálené judikatury Soudního dvora je třeba každý případ, v němž vyvstává otázka, zda vnitrostátní procesní ustanovení znemožňuje nebo nadměrně ztěžuje použití unijního práva, analyzovat s přihlédnutím k úloze tohoto ustanovení v rámci řízení jako celku, jeho průběhu a jeho zvláštnostem u různých vnitrostátních orgánů. Z tohoto hlediska je třeba případně zohlednit základní zásady vnitrostátního právního systému jako například ochranu práva na procesní obranu, zásadu právní jistoty a řádný průběh řízení. Soudní dvůr mimoto upřesnil, že povinnost členských států zajistit účinnost práv, která jednotlivcům vyplývají z unijního práva, s sebou nese zejména pro práva vyplývající ze směrnice 93/13 požadavek účinné soudní ochrany zakotvený rovněž v článku 47 Listiny základních práv Evropské unie, který platí mimo jiné při stanovení procesních podmínek týkajících se žalob založených na takových právech¹².

29. Soudní dvůr však uznal, že ochrana spotřebitele není absolutní. Skutečnost, že určité řízení zahrnuje určité procesní požadavky, které musí spotřebitel dodržet, aby mohl uplatnit svá práva, tedy neznamená, že mu bylo odňato právo na účinnou soudní ochranu. Mimoto je třeba připomenout, že procesní pravidla týkající se struktury vnitrostátních procesních prostředků sledující obecný zájem na řádném výkonu spravedlnosti a předvídatelnosti musí mít přednost

⁹ – Rozsudek ze dne 31. května 2018, Sziber (C-483/16, EU:C:2018:367, body 31 a 33).

¹⁰ – V tomto smyslu viz rozsudky ze dne 22. září 2022, Vicente (Žaloba na zaplacení odměny advokáta) (C-335/21, EU:C:2022:720, body 53 a 54) a ze dne 22. září 2022, Servicios prescriptor y medios de pagos EFC (C-215/21, EU:C:2022:723, bod 33).

¹¹ – V tomto smyslu viz rozsudek ze dne 7. dubna 2022, Caixabank (C-385/20, EU:C:2022:278, bod 47).

¹² – Rozsudky ze dne 10. června 2021, BNP Paribas Personal Finance (C-776/19 až C-782/19, EU:C:2021:470, body 28 a 29) a ze dne 22. září 2022, Servicios prescriptor y medios de pagos EFC (C-215/21, EU:C:2022:723, body 35 a 36).

před zájmy jednotlivce v tom smyslu, že nemohou být měněna v závislosti na konkrétní hospodářské situaci některé strany, pokud nepřekračují rámec toho, co je nezbytné k dosažení jejich cíle¹³.

K dodržení zásady efektivity

K existenci cíle obecného zájmu

30. Je třeba připomenout, že zásada efektivity musí být uplatňována zejména při zohlednění zásad, na nichž je založen vnitrostátní soudní systém, jako je řádný průběh řízení¹⁴. V předkládacím rozhodnutí je přitom zmíněno, že polské občanskoprávní řízení vychází z předpokladu, že výkon práv soudní cestou musí být cílený a co nejjednodušší a musí být poskytován bez znásobování řízení. Tato domněnka je naplněna požadavkem prokázat v případě žádosti o určení existence (nebo neexistence) právního vztahu nebo práva právní zájem na podání žaloby a zásadou, podle které možnost získat účinnější ochranu prostřednictvím jiného opravného prostředku narušuje právní zájem domáhat se určení¹⁵.

31. Požadavek právního zájmu na podání určovacích žalob v tom, že jeho cílem je omezit tyto žaloby na situace skutečných porušení nebo prokázaných ohrožení právní sféry žalobce nebo nedostupnosti žaloby, která by více chránila práva tohoto účastníka řízení, sleduje cíl obecného zájmu na řádném výkonu spravedlnosti tím, že brání přetížení soudního systému, případně ho snižuje¹⁶. Aby byl zaručen řádný výkon spravedlnosti a naplněn požadavek hospodárnosti řízení tím, že se zabrání, aby soudu nebyly předkládány ryze teoretické otázky a vícenásobné žaloby, musí mít každý právní subjekt bez ohledu na zvolený procesní prostředek právní zájem na podání žaloby. V tomto ohledu připomínám, že Soudní dvůr měl za to, že pravidla sledující takový cíl, včetně těch, která od spotřebitelů, kteří hodlají uplatnit svá práva, vyžadují dodatečné úsilí, mohou být odůvodněna, pokud nepřekračují rámec toho, co je nezbytné k dosažení jejich cíle¹⁷.

32. Je proto třeba konstatovat, že požadavek právního zájmu u žalob na určení podaných spotřebiteli za účelem uplatnění práv, která vyvozují ze směrnice 93/13, není sám o sobě v rozporu se zásadou efektivity potud, pokud jeho použití výkon práv založených touto směrnicí v praxi neznemožňuje nebo nadměrně neztěžuje.

K zahájení zvláštního řízení

33. Podle ustálené judikatury platí, že vnitrostátní soud musí na základě čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 vyvodit všechny důsledky, které podle vnitrostátního práva vyplývají ze zjištění zneužívající povahy ujednání, aby se ujistil, že toto ujednání není pro dotčeného spotřebitele závazné. Taková povinnost znamená, že tomuto soudu přísluší nepoužít ujednání považované za zneužívající, aby toto ujednání nevyvolávalo pro tohoto spotřebitele závazné účinky. Vzhledem k tomu, že takové ujednání musí být v zásadě považováno za ujednání, které nikdy neexistovalo, takže nemůže mít

¹³ – Rozsudky ze dne 31. května 2018, Sziber (C-483/16, EU:C:2018:367, body 50 a 51) a ze dne 12. února 2015, Baczó a Vizsnyiczai (C-567/13, EU:C:2015:88, bod 51).

¹⁴ – V tomto smyslu viz rozsudek ze dne 21. února 2013, Banif Plus Bank (C-472/11, EU:C:2013:88, bod 33).

¹⁵ – Bod 143 předkládacího rozhodnutí.

¹⁶ – Pokud jde o žaloby řídicí se unijním právem, Soudní dvůr rozhodl, že existence právního zájmu na podání žaloby, jehož prokázání je na žalobci, je základní a prvořadou podmínkou jakéhokoli návrhu na zahájení řízení [rozsudek ze dne 23. listopadu 2017, Bionorica a Diapharm v. Komise (C-596/15 P a C-597/15 P, EU:C:2017:886, bod 83)].

¹⁷ – V tomto smyslu viz rozsudek ze dne 31. května 2018, Sziber (C-483/16, EU:C:2018:367, bod 51).

účinky vůči uvedenému spotřebiteli, povinnost vnitrostátního soudu nepoužít zneužívající smluvní ujednání, které ukládá uhrazení peněžní částky, s sebou v zásadě nese odpovídající restituční účinek vztahující se k této částce¹⁸.

34. V této souvislosti Soudní dvůr konstatoval, že je na členských státech, aby prostřednictvím vnitrostátního práva vymezily způsoby, jakými se určuje zneužívající povaha ujednání obsaženého ve smlouvě, a projevují se konkrétní právní účinky tohoto zjištění. Uvedené zjištění však musí umožňovat obnovení právní a faktické situace, ve které by se spotřebitel nacházel, kdyby toto zneužívající ujednání nebylo sjednáno, zejména prostřednictvím nároku na vrácení prospěchu, který k jeho tíži neoprávněně získal prodávající nebo poskytovatel na základě uvedeného zneužívajícího ujednání. Taková úprava ochrany, kterou spotřebitelům zaručuje směrnice 93/13, vnitrostátním právem totiž nemůže měnit podstatu této ochrany¹⁹.

35. V tomto ohledu uvádím, že Soudní dvůr vzal v rámci ověření účinné soudní ochrany spotřebitele související s výše uvedeným právem na vrácení v úvahu existenci jiného procesního prostředku, než je prostředek, který byl použit spotřebitelem nebo proti němu u předkládajícího soudu. Dospěl k závěru, že taková vnitrostátní právní úprava, podle níž je soud, k němuž byl podán návrh na vydání platebního rozkazu, povinen tento návrh zamítnout v rozsahu, v němž je založen na zneužívajícím ujednání, ale není oprávněn automaticky provést zápočet mezi platbami uskutečněnými na základě tohoto ujednání a zůstatkem dluhu, a jejímž důsledkem je, že dlužník, *kteřý se neúčastní řízení o vydání platebního rozkazu*, je nucen zahájit zvláštní řízení za účelem uplatnění práva na úplné vrácení, není v zásadě v rozporu s článkem 6 směrnice 93/13²⁰.

36. Soudní dvůr dále rozhodl, že vnitrostátní právní úprava, podle které přezkum existence dotčeného nároku nespadá do pravomoci soudu v rámci řízení o platebním rozkazu, a nutí tedy dotčeného spotřebitele k tomu, aby za účelem uplatnění práva na úplné vrácení podle článku 6 směrnice 93/13 vedl zvláštní řízení, neznemožňuje nebo nadměrně neztěžuje výkon tohoto práva, přestože uplatnění tohoto práva vyžaduje aktivní chování dotčeného dlužníka a vedení kontradiktorního řízení²¹.

37. V jiné věci Soudní dvůr rozlišil mezi smluvními ujednáními, která právní ustanovení kvalifikují jako zneužívající, a případně zneužívajícími ujednáními, která jsou předmětem též žaloby podané spotřebitelem, a měl za to, že účinnost ochrany požadované směrnicí 93/13 nebrání vnitrostátním pravidlům stanovícím jiný účinný procesní prostředek umožňující dotčené osobě domáhat se vrácení neoprávněně vyplacených částek na základě druhé kategorie ujednání²². Toto soudní řešení lze podle všeho vysvětlit existencí „zvláštního řízení“ stanoveného vnitrostátním právem pouze pro první ujednání, avšak nicméně užitého spotřebitelem pro všechny jeho nároky vůči zapůjčitelu.

38. V projednávaném případě je nesporné, že smlouva o půjčce byla částečně splněna tím, že vydlužitelky zaplatily různé částky na základě ujednání o poplatcích a provizích, u nichž určení zneužívající povahy předkládajícím soudem musí vést k tomu, že ve prospěch dotčených osob

¹⁸ – Rozsudek ze dne 30. června 2022, Profi Credit Bulgaria (Automatický zápočet v případě zneužívajícího ujednání) (C-170/21, EU:C:2022:518, body 41 a 42).

¹⁹ – Rozsudek ze dne 30. června 2022, Profi Credit Bulgaria (Automatický zápočet v případě zneužívajícího ujednání) (C-170/21, EU:C:2022:518, bod 43).

²⁰ – Rozsudek ze dne 30. června 2022, Profi Credit Bulgaria (Automatický zápočet v případě zneužívajícího ujednání) (C-170/21, EU:C:2022:518, bod 45).

²¹ – Rozsudky ze dne 30. června 2022, Profi Credit Bulgaria (Automatický zápočet v případě zneužívajícího ujednání) (C-170/21, EU:C:2022:518, bod 48).

²² – V tomto smyslu viz rozsudek ze dne 31. května 2018, Sziber (C-483/16, EU:C:2018:367, bod 54).

založí právo na úplné vrácení těchto částek²³. Je s ohledem na výše uvedenou judikaturu třeba připustit, že zásada efektivity nebrání výkonu takového práva ve zvláštním řízení v důsledku uplatnění podmínky související s právním zájmem na podání žaloby? Zvláštní okolnosti projednávané věci by měly podle mého názoru vést k záporné odpovědi.

39. V projednávaném případě jsou vydlužitelky účastnicemi každého z obecných řízení na určení, poněvadž jsou samy jejich navrhovatelkami, tedy řízení, jejichž předmět byl změněn vzájemnou žalobou zapůjčitele na placení, o jejíž přípustnosti není sporu. V rámci tohoto rozšířeného řízení se vydlužitelky, žalované v rámci vzájemné žaloby, postavily proti návrhu zapůjčitele na uložení povinnosti k placení poplatků a provizí opírajících se o smluvní ujednání, která již byla v jejich žalobě na určení kvalifikována jako zneužívající a pro která není v právu *a priori* stanoveno žádné zvláštní řízení.

40. Uvádím zaprvé, že v případě, že bude taková žaloba pro nedostatek právního zájmu na podání žaloby zamítnuta, bude muset být otázka, zda mají dotčená ujednání zneužívající povahu či nikoli, za účelem rozhodnutí o vzájemné žalobě rozhodnuta předkládajícím soudem. Podání žaloby na vrácení bezdůvodného obohacení ze strany vydlužitelky u jiného soudu, který bude muset rovněž rozhodnout o tom, zda mají sporná ujednání zneužívající povahu či nikoli, vyvolává zadruhé problém právní jistoty, a to z důvodu možného rozporu v judikatuře v tomto bodě²⁴.

41. Vedle toho, že uvedeným vydlužitelkám nebude možné vytýkat naprostou pasivitu²⁵, je třeba v této souvislosti konstatovat, že zamítnutí určovací žaloby a uložení povinnosti nahradit s tím související náklady žalobkyním, jakož i odkaz na to, aby žalobkyně podaly vhodnější opravný prostředek k příslušnému soudu za účelem přezkumu žaloby na vrácení bezdůvodného obohacení, jsou v důsledku nových procesních překážek, nákladů a časové náročnosti vyvolaných tímto dodatečným řízením a přidávajících se k procesním překážkám, nákladům a časové náročnosti původního řízení zjevně zdrojem neúčelné složitosti, těžkopádnosti, nákladů a právní nejistoty. Tato situace podle mého názoru odráží antagonistickou dualitu mezi *ratio legis* a provedením podmínky související s právním zájmem na podání žaloby stanovené polským procesním právem, jelikož je v rozporu s řádným výkonem spravedlnosti a s požadavkem hospodárnosti řízení uložit žalobci povinnost podat novou žalobu tak, aby byly posouzeny veškeré důsledky jedné právní problematiky, a to otázky zneužívající či nezneužívající povahy smluvního ujednání.

42. Podle judikatury musí přiměřené a účinné prostředky k ukončení používání zneužívajících ujednání ve smlouvách uzavřených se spotřebiteli zahrnovat ustanovení, která umožní zaručit spotřebitelům účinnou soudní ochranu a umožní jim napadnout spornou smlouvu před soudem, a to za přiměřených procesních podmínek tak, aby výkon práv spotřebitele nepodléhal podmínkám, zejména co se týče lhůt či poplatků, které nadměrně ztěžují nebo v praxi znemožňují výkon práv zaručených směrnicí 93/13²⁶. Tak tomu podle mého názoru právě v případě spotřebitelů v projednávané věci s ohledem na soudní výklad právního požadavku právního zájmu na podání žalob na určení není, což musí vést k závěru o neslučitelnosti se směrnicí 93/13.

²³ – V tomto ohledu připomínám, že podle předkládajícího soudu povede nedostatek právního zájmu žalobkyně na podání žaloby k zamítnutí žalob v původním řízení, a to bez ohledu na určení zneužívající povahy sporných smluvních ujednání.

²⁴ – Právě to jasně plyne z vyjádření polské vlády (bod 48), pokud jde o pojem překážky věci pravomocně rozsouzené, zakotvený v článku 366 občanského soudního řádu.

²⁵ – V rozsudku ze dne 22. září 2022, Vicente (Žaloba na zaplacení odměny advokáta) (C-335/21, EU:C:2022:720, bod 56) Soudní dvůr uvedl, že dodržování zásady efektivity nemůže vést až k tomu, že bude zcela suplovat úplnou nečinnost dotčeného spotřebitele.

²⁶ – Rozsudek ze dne 1. října 2015, Banka ERSTE Maďarsko (C-32/14, EU:C:2015:637, bod 59).

43. To, že podle údajů poskytnutých polskou vládou v odpovědi na otázky Soudního dvora disponuje vnitrostátní soud prostorem pro uvážení, aby rozhodl o nákladech řízení a ve zvláště odůvodněných případech učinil výjimku ze zásady, podle které účastník řízení, který neměl ve věci úspěch, nese náklady řízení, tím, že mu bude uložena povinnost k zaplacení pouze zlomku nákladů, nebo bude této povinnosti dokonce zproštěn, není podle mého názoru k vyvrácení výše uvedeného závěru samo o sobě dostačující.

K možnosti konformního výkladu

44. Polská vláda ve svém vyjádření a písemné odpovědi na otázky Soudního dvora zpochybnila výklad vnitrostátního práva, jak jej podal předkládající soud, a tvrdí, že článek 189 a čl. 316 odst. 1 občanského soudního řádu lze vykládat způsobem, který je konformní s požadavky plynoucími ze zásady efektivity.

45. Tato vláda konkrétně tvrdí, že zásada, podle které právní zájem na podání žaloby na určení neexistuje, pokud se žalobce může domoci uspokojení svých práv žalobou na plnění, není absolutní zásadou, a zohledňuje nedávnou judikaturu Nejvyššího soudu (Sąd Najwyższy), ze které plyne, že ve spotřebitelském právu si žalobce za určitých podmínek zachovává právní zájem na podání žaloby na určení neexistence právního vztahu, i když může podat žalobu na plnění, nebo byla-li proti němu taková žaloba podána protistranou na základě dotčeného právního vztahu²⁷, což předkládající soud sám podle všeho nevyklučuje²⁸.

46. V písemné odpovědi na otázky Soudního dvora zmínila polská vláda i možnost změny nároků žalobkyň po podání vzájemné žaloby. Z toho plyne, že v takovém řízení, jako je řízení v původním řízení, se mohou vydlužitelky vedle zamítnutí vzájemné žaloby zapůjčitele s odkazem na zneužívající povahu předmětných ujednání domáhat vrácení částek zaplacených podle těchto ujednání z důvodu částečného splnění smlouvy o půjčce, což povede soud k vyřešení sporu v rámci jediného a téhož řízení. Podle všeho tedy platí, že podmínka pravomocného řešení sporu soudem spočívá pouze na iniciativě žalobkyň ve vztahu ke změně jejich původních nároků, aniž tomu může prodávající nebo poskytovatel odporovat²⁹, a požadavek právního zájmu na podání žaloby na určení se stává s ohledem na změnu předmětu sporu bezpředmětný.

47. V tomto ohledu je důležité připomenout, že zásada konformního výkladu vyžaduje, aby vnitrostátní soudy učinily vše, co spadá do jejich pravomoci s tím, že vezmou v úvahu veškeré vnitrostátní právo a použijí metody výkladu jím uznané, aby zajistily plnou účinnost dotčené směrnice a došly k výsledku, který bude v souladu s cílem sledovaným touto směrnicí. Jak Soudní dvůr rovněž rozhodl, platí, že požadavek takového konformního výkladu s sebou nese zejména povinnost vnitrostátních soudů změnit případně ustálenou judikaturu, vychází-li z výkladu vnitrostátního práva, který je neslučitelný s cíli směrnice. Vnitrostátní soud se proto nemůže

²⁷ – Bod 40 vyjádření polské vlády a bod 11 odpovědi polské vlády na otázky Soudního dvora. Tato vláda mimoto upřesňuje, že s ohledem na výklad pojmu překážky věci pravomocně rozsouzené ze strany vnitrostátních soudů je údaj, podle kterého žaloba na plnění nutně zajišťuje lepší ochranu spotřebitele, než je ochrana plynoucí ze žaloby na určení, nesprávný (body 45 až 51 vyjádření polské vlády).

²⁸ – Údaje předkládajícího soudu o různorodosti vnitrostátní judikatury, pokud jde o výklad podmínky související se právním zájmem na podání žaloby, potvrzují možnost konformního výkladu.

²⁹ – V projednávaném případě se žalobci podle všeho omezili na to, že se domáhají zamítnutí vzájemných žalob a nedomáhají se vrácení částek uhrazených jako poplatky a provize stanovené předmětnými smluvními ujednáními. V tomto ohledu připomínám, že v rozsudku ze dne 11. března 2020, Lintner (C-511/17, EU:C:2020:188, bod 31) Soudní dvůr rozhodl, že dispoziční zásada, podle níž účastníci řízení vymezují předmět sporu, jakož i zásada *ne ultra petita*, podle níž soud nesmí rozhodovat nad rámec návrhů účastníků řízení, by mohly být porušeny, pokud by byly vnitrostátní soudy povinny na základě směrnice 93/13 přehlížet nebo překročit meze předmětu sporu vytyčené návrhovými žádáními a žalobními důvody účastníků řízení.

oprávněně domnívat, že dotčené ustanovení vnitrostátního práva nelze vyložit v souladu s unijním právem pouze z toho důvodu, že toto ustanovení bylo konstantně vykládáno ve smyslu, který není s tímto právem slučitelný³⁰.

48. S ohledem na okolnosti uvedené v bodech 45 a 46 tohoto stanoviska je na předkládajícím soudu, aby zkoumal, zda lze vnitrostátní právní úpravu dotčenou ve věci v původním řízení skutečně vyložit tak, aby byla v souladu se směrnicí 93/13, a je-li tomu tak, aby z toho vyvodil právní důsledky³¹.

Závěry

49. S ohledem na výše uvedené úvahy navrhuji na druhou předběžnou otázku položenou okresním soudem pro Varšavu-Śródmieścia ve Varšavě (Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie, Polsko) odpovědět takto:

„Článek 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách, vykládané ve světle zásady efektivity,

musí být vykládány v tom smyslu, že:

brání vnitrostátní právní úpravě a jejímu soudnímu výkladu, podle kterých se žaloba podaná spotřebitelem na určení neúčinnosti zneužívajících ujednání, po které následuje vzájemná žaloba prodávajícího nebo poskytovatele na zaplacení částek splatných na základě těchto ujednání, pro nedostatek právního zájmu na podání žaloby z důvodu dostupnosti jiného procesního prostředku umožňujícího vymožení částek, které již byly tomuto prodávajícímu nebo poskytovateli podle uvedených ujednání zaplacený, zamítá a spotřebiteli se ukládá náhrada s tím souvisejících nákladů.“

³⁰ – Rozsudek ze dne 26. června 2019, Addiko Bank (C-407/18, EU:C:2019:537, body 65 a 66).

³¹ – V tomto smyslu viz rozsudek ze dne 26. června 2019, Addiko Bank (C-407/18, EU:C:2019:537, bod 67).